

Rick Honings

*Majoor van het
Menselijk Leed*

LEVEN, WERK EN IMAGO VAN
HERMAN BRUSSELMANS

2017 Prometheus Amsterdam

‘Ik zag mezelf weer in m’n rol van de Majoor van het
Menselijk Leed, die naar gindse streken trekt en daar iedereen
redt die redding nodig heeft.’

Herman Brusselmans, *Waterrees tijdens een verdrinking* (2012), p. 139

Inleiding

‘Dat moet op m’n grafsteen komen: “Hij schreef te weinig boeken.”
Tot het zover is, schrijf ik het ene boek na het andere, tevergeefs.’¹

‘Hij wordt zowel verguisd als verafgood. Hij is een zeer belangrijk schrijver.’ Dat staat te lezen op de achterzijde van de boeken van de Vlaamse veelschrijver Herman Brusselmans (1957). Het tekstje mag dan met de typisch brusselmansiaanse bravoure zijn geschreven, wat erin staat klopt: je houdt van hem of je verafschuwt hem, een tussenweg is er meestal niet. Zoals Hans Warren het al in 1993 verwoordde: ‘Je vindt hem een nul dan wel een genie.’² Welk standpunt je ook inneemt, Brusselmans is onmiskenbaar een auteur met een eigen geluid. Men hoeft slechts een paar regels van hem te lezen om vast te stellen dat zijn oneliner ‘Iedereen is uniek behalve ik’ – die zelfs op een t-shirt is afgedrukt – onjuist is. In één oogopslag kun je bepalen of iets door Herman Brusselmans geschreven is of niet.

Auteurs als A.H.J. Dautzenberg, Ronald Giphart, Herman Koch, Christophe Vekeman en Dimitri Verhulst lijken door Brusselmans beïnvloed. Jonge schrijvers-in-de-dop proberen naam te maken door zijn stijl en thematiek te kopiëren, zoals de Nederlanders James Worthy en Jerry Hormone en de Vlaming Tim Foncke. De eerste schoof in 2011 bij *De Wereld Draait Door* aan om te benadrukken dat niet Brusselmans, maar hij de ‘beste beffer’ is. De laatste twee hebben zelfs een vergelijkbaar kapsel gekozen en stellen zich op een brusselmansiaanse wijze provocerend en zelfbewust op in de media.

Een bekende anekdote wil dat toen Brusselmans het manuscript

van *Het einde van mensen in 1967* (1999) als grap onder de schuilnaam Peter van Oostende naar een tiental uitgeverijen stuurde, waaronder zijn huisuitgever Prometheus, het overal werd afgewezen. Toen hij aan zijn redactrice bekende dat hij de auteur was en ze het leesrapport opvroeg, bleek dat de beoordelaar al na één verhaal opgehouden was. Zijn conclusie luidde: 'Weer een idioot die Brusselmans probeert na te doen.'³

Zoals Jan Cremer in Nederland in de jaren zestig furore maakte als zelfverzekerde *bad guy* en bestsellerauteur, zo heeft het de Mooie Jonge Oppergod van de Vlaamse Letteren, zoals Brusselmans zich in zijn vroege schrijversjaren betitelde, evenmin ooit aan literaire zelfbewustheid ontbroken.⁴ 'De beste Vlaamse schrijver van de jaren tachtig [...] worden was niet zo moeilijk,' schreef hij in 1988.⁵ Een jaar daarvoor had hij tijdens een literaire manifestatie te Leuven in de microfoon geroepen: 'Herman Brusselmans! De Mooie Jonge Oppergod! In zijn nabijheid vangen alle and'ren bot!'⁶ In diezelfde tijd karakteriseerde hij zijn auteurschap door ironisch gebruik te maken van het romantische beeld van de adelaar, die uitstijgt boven 'het plebs, de wormen, de klootzakken'.⁷ Zo ontstond al vroeg de Brusselmans-cultus, die vooral dient als een masker om zijn angsten en onzekerheden te verhullen.

Die bravouretoon, die lijkt op hoe Cremer zijn 'onverbiddelijke bestseller' aanpreeft, kenmerkt zijn schrijverschap tot op de dag van vandaag. Daarvoor hoeft men slechts de flapteksten van zijn romans te lezen, die door niemand anders geschreven kunnen zijn dan door Brusselmans zelf. Op de achterzijde van *De Geschiedenis van de Vlaamse Letterkunde* (1988) lezen we: 'Als de Vlaamse literatuur uit Griekse goden zou bestaan, zou Herman Brusselmans (°1957) Prometheus zijn.' *Ex-schrijver* (1991) wordt aangeduid als 'de absolute top van de Nederlandstalige Letteren'. Met *Ex-drummer* (1994) zette Brusselmans 'een nieuwe stap op het pad dat slechts wordt betreden door de groten uit de literatuur'. *Vergeef mij de liefde* (2000) is 'spannend, geil, leuk, amusant, onderhoudend, gelaagd, diepzinnig, en hij zal mijn ontelbare lezers tot de late uurtjes wakker hou-

den'. *De dollartekens in de ogen van Moeder Theresa* (2006) bewijst met glans dat Herman Brusselmans de 'Straaljager der Vlaamse Letteren' is. *Een dag in Gent* (2008) is volgens de flap een 'fenomenale roman' die de lezer zal verbijsteren: 'Verweesd zal hij achterblijven, en de aandrang voelen om zo snel mogelijk het boek opnieuw te lezen.' *Poppy en Eddie en Manon en Roy Harper* (2016) ten slotte, het laatste deel van wederom een drieluik, wordt door de auteur zelf bestempeld als een hoogtepunt in het soort literatuur waarin 'Herman Brusselmans definitief de alleenheerser is'.

Het Opperhoofd van de Vlaamse Letterkunde mag dan wel 'succesvol, mooi, rijk, geniaal en een halve god' zijn, ook hij is niet immuun voor de voortschrijdende tijd: 'Ouder worden is alleen voor oude mensen, dacht ik vroeger. 't Blijkt nu ook voor mij te zijn. M'n knieën kraken. M'n rug speelt op. M'n nek doet zeer. Het rectum van m'n reet werkt tegen. M'n geheugen gaat achteruit. M'n handen zijn niet meer de schoonheden van vroeger. M'n lul heeft wel eens moeite met z'n erectie.'⁸

Op 9 oktober 2017 viert de Mooie Jonge Oppergod zijn zestigste verjaardag. Zelf kan hij het nog maar nauwelijks geloven: 'Als ik eraan denk ben ik verbijsterd.' Geestelijk voelt hij zich naar eigen zeggen nog altijd vijfentwintig, maar lichamelijk soms tachtig.⁹ Het jaar 2017 is om nóg een reden feestelijk, want het is dertig jaar geleden dat Brusselmans besloot om zich, met ingang van 1987, volledig op het schrijven toe te leggen. Daarvoor publiceerde hij ook al, maar toen combineerde hij dat nog met een baan als bibliothecaris. Vanaf 1987 ging hij als fulltime professioneel schrijver door het leven. Na tien jaar als 'persoonlijk zelfstandige' te hebben geschreven, richtte hij in 1997 een zogenaamde Besloten Vennootschap met Beperkte Aansprakelijkheid (BVBA) op: *Laat Mij Gerust*.

Die ingrijpende loopbaankeuze heeft Brusselmans geen windereen gelegd. Nog niet zo lang geleden merkte hij op dat hij dankzij de literatuur in staat is op een bescheiden wijze zijn brood te verdienen.¹⁰ Understatement is de schrijver niet vreemd, want in 2016 haalde hij de lijst van vijftig rijkste Belgische artiesten, al was het

nog slechts op plaats 34. In *De Wereld Draait Door* verklaarde hij dat hij met zijn boeken ongeveer honderdduizend euro per jaar verdient, wat een derde is van zijn totale inkomsten. Dat bedrag vult hij aan met het schrijven van columns en met televisieoptredens.

Er is in 2017 dus sprake van een dubbel kroonjaar en dat moest gevierd worden, met dit boek en een theatervoorstelling. Begin 2017 maakte de schrijver een tournee langs Vlaamse en Nederlandse schouwburgen in het kader van het literaire festival Saint Amour van Behoud de Begeerte, over de liefde in al haar gedaanten. Dat is een centraal thema in zijn werk, waaruit hij uitvoerig voordroeg.

Intussen werkt Brusselmans gestaag verder aan zijn almaar uitdijende oeuvre, waarvan de laatste woorden nog lang niet op papier staan en waarin hij zal blijven schrijven over leven en dood, geluk en ongeluk, angst en geweld, schuld en onschuld, schelden en liefhebben, drinken en niet-drinken, motoren en de angst om erop te rijden, sigaretten en fantaseren over al dan niet stoppen met roken, verlangen en verlossing, het ultieme Droommeisje en zijn dode moeder, zin en onzin, beroemde Vlamingen en bekende Nederlanders, nazikopstukken, stront, konijnen, prei planten, ‘achterwaarts in de poes naaien’, erectieproblemen, John Muts, ademen om niet te stikken, en natuurlijk Herman Brusselmans zelf, want dat is waar het telkens weer om draait. Zijn hele schrijverschap is erop gericht om zijn bestaan – dat zich voornamelijk afspeelt rondom zijn appartement in Oudburg, in het oude centrum van Gent – in steeds andere kleuren en tinten te beschrijven, vast te leggen, te duiden, te bezweren, maar ook: te vervormen en te fictionaliseren, met het werktuig van zijn verbeelding.

Van *Angry Young Belg* tot literair icoon

Aan het begin van zijn carrière werd Brusselmans bestempeld als een representant van de ‘Angry Young Belgen’, een typering die hij als een geuzennaam beschouwde. Hiertoe werd hij samen met Tom

Lanoye gerekend: jonge Vlaamse schrijvers die het ingedommelde literaire leven nieuw leven inbliezen, een soort pendant van de Nederlandse 'Maximalen'.¹¹ Beide auteurs gaven hun werken uit bij dezelfde uitgever, waardoor ze in de kritiek als een koppel gepresenteerd werden: de 'Belgen bij Bert Bakker'. In de woorden van Brusselmans: 'Tom homo, ik hetero, Tom kort haar, ik lang haar. Heel mediageniek.'¹² Critici bespraken hun beider werken vaak in één recensie. Brusselmans publiceerde in 1985 *De man die werk vond*, terwijl van Lanoye datzelfde jaar *Een slagerszoon met een brilletje* verscheen. Beiden leverden ze ook een bijdrage aan de bundel *Mooie Jonge Goden. Vlaams literair talent* (1986), waarvan Brusselmans de titel verzor, en die een overzicht bood van jeugdige schrijvers in Vlaanderen. 'Mooie Jonge Goden zijn de Vlaamse auteurs die ons taalgebied morgen een literatuur van formaat zullen bezorgen en daar vandaag al mee begonnen zijn,' aldus het voorwoord.¹³

De meeste auteurs die in dit werkje werden opgenomen, zijn inmiddels nagenoeg vergeten (Stefan Hertmans uitgezonderd), maar aan de carrière van Tom Lanoye en Herman Brusselmans gaf het een stimulans. Het loont de moeite om iets langer bij hun bijdragen stil te staan, omdat ze illustreren hoe verschillend de twee auteurs zich van meet af aan in de literaire wereld hebben opgesteld. Lanoye kwam met het wat surrealistische verhaal 'Een perfecte moord', later opgenomen in de bundel *Spek en bonen* (1994). Het gaat over een oudere diamanthandelaar, Jacob, die in de ik-vorm verslag uitbrengt van een gruwelijke daad uit zijn verleden. Toen was hij dolverliefd op een 'jonge neger', Marc, met wie hij een onstuimige relatie had.¹⁴ Deze Marc, die perfect was in zijn imperfectie (hij miste twee vingers), had een vloeibare identiteit: soms was hij een gespieerde houthakker, dan weer een overspelige echtgenoot, een onzekere maar beeldschone seminarist of een knappe krantenjongen.

Jacob was bezeten door de gedachte dat Marc niet dezelfde kon blijven. Op een dag merkte hij dat zijn minnaar, terwijl ze de liefde bedreven, een transformatie onderging: 'Ik voelde Marc onder

mij veranderen. Ik deed mijn ogen open en keek in het gezicht van een witte, kwabbige man van tweeënvijftig. Ik herkende hem direct. Marc was veranderd in mezelf.' Geschokt nam hij zijn jachtgeweer ter hand en schoot de jongen dood. Daarna vluchtte hij, om ongestraft een nieuw leven in Spanje te beginnen. In de krant las hij later echter een heel ander verhaal. Jacob bleek niet de moordenaar, maar het slachtoffer: 'Diamanthandelaar neergeschoten door jonge neger.' Een curieus geval van identiteitsverwisseling.¹⁵ Vlak voordat hij zal sterven, maakt hij een opname waarin hij bekent wat er echt gebeurd is, maar het is onzeker of die ooit zal worden beluisterd. De lezer blijft verward achter. Is de waarheid te achterhalen? Wie is schuldig en wat is de precieze toedracht?

Hoe anders is de bijdrage van Brusselmans: 'J'ai deux amours'. Het verhaal bevat alle ingrediënten die zijn latere romans, verhalen en columns op smaak brengen en was bedoeld om het Brusselmans-imago uit te dragen. De hoofdpersoon, die Herman Brusselmans heet, brengt een bezoek aan zijn vrouwelijke huisarts, Brigitte, nadat hij heeft ontdekt dat zijn 'ene bal' te 'hoog' zit. Daarmee is de toon gezet. "Welke bal hangt er te laag?" vroeg dokter Van Arrewegen. "Te HOOG," zei Brusselmans, "te HOOG. Deze hier." Hij wees de bal aan.¹⁶ Tijdens het onderzoek krijgt hij een erectie van jewelste, waarvan de dokter zo onder de indruk is, dat ze zich onverwijld op hem stort. Als zij na het liefdesspel in slaap valt en hij ontdekt dat ze haar benen niet geschoren heeft, besluit hij haar haartjes weg te branden met zijn aansteker. Dat leidt tot een nieuwe vrijpartij, die illustreert wat een geweldige minnaar Brusselmans is. In zijn met Vlaamse uitdrukkingen doorspekte stijl heet het:

Schuimbekkend van razernij sloeg hij Brigitte in het gelaat, schopte hij haar in het geslacht, legde haar rug open met z'n tandenstoker en beet ei zo na [bijna] haar beide tepels af. Brigitte scheen dit nog lekker te vinden ook en wat later lagen ze weer als wildemannen te neuken. Driemaal tereke [tegelijk]

kwam Brigitte klaar en voor het eerst in z'n leven wist Brusselmans meteen na mekaar tot twee lozingen te komen. Nahijgend rookten ze alweer een sigaret.¹⁷

Liggend in bed vertelt hij haar daarna zijn levensverhaal. Omdat hij er niet in geslaagd was om profvoetballer of beroepsmuzikant te worden, had hij besloten zich op het auteurschap toe te leggen: 'Al wat je nooit beleefd hebt boekstaven in lettertjes en woordjes. De Laatste Zoektocht! Het Schrijven!' Het verhaal eindigt ermee dat hij zijn arts uitscheldt, zijn zwaarmoedigheid voelt opwellen, de liefde voor twee vrouwen belijdt en de angst tracht te bezweren dat hij ooit zal worden verlaten: 'Toen lachte hij hysterisch en begon zich te bezuipen.'¹⁸ Deze bijdrage getuigt al meteen van Brusselmans' voorkeur voor semiautobiografisch proza, waarin hij zelf aan het woord is, fictie en werkelijkheid door elkaar worden gehusseld en grove, absurde en sentimentele passages elkaar afwisselen. Hij onderstreept bovendien zijn rol als enfant terrible van de Nederlandse letteren.

Hoe verschillend ook, aanvankelijk trokken Lanoye en Brusselmans samen op. Beiden zeiden weinig belang te hechten aan literaire conventies, traden op in kroegen en op manifestaties en brachten naar eigen zeggen rock-'n-roll in de Vlaamse letteren.¹⁹ De samenwerking leidde niet alleen tot een hechte vriendschap, maar ook tot het samen geschreven werk *De Canadese muur* (1989).²⁰ Dat toneelstuk, genoemd naar de truc van het Canadese voetbalelftal bij het WK van 1986 om bij elke aan Canada toegekende vrije trap een muurtje van twee spelers te plaatsen tussen de plaats van de vrije trap en de muur van de tegenstander (met als gevolg dat de bal meestal in de eigen muur werd getrapt), werd diverse malen opgevoerd. Lanoye bedacht de plot, terwijl Brusselmans zich vooral op de dialogen, oneliners en grappen richtte. In een interview uit 2015 verklaarde Brusselmans: 'De Canadese muur stond in ons toneelstuk symbool voor je eigen ruiten inslaan door je eigen domheid.'²¹

In de jaren daarna ging ieder zijns weegs. Lanoye werd ernsti-

ger, moralistischer en politiek geëngageerder, terwijl Brusselmans vasthield aan de absurde humor die zijn werk tot op de dag van vandaag kenmerkt. Maar beiden groeiden, elk op hun eigen manier, uit tot iconen van de moderne Nederlandse letteren. Het verschil is dat Lanoye door de literaire en academische kritiek inmiddels omarmd is als een belangrijk, serieus te nemen schrijver. Zijn boeken prijken op de shortlists van grote prijzen en werden meermalen bekroond en vertaald, hij kreeg een eredoctoraat van de Universiteit Antwerpen, werd aangewezen als auteur van het Boekenweekgeschenk, trad op als Gastschrijver van de Universiteit Leiden (2015) en speelt de laatste jaren meer en meer de rol van een publieke intellectueel, óók in Nederland. Brusselmans' schrijverschap daarentegen krijgt veel minder waardering van officiële zijde. De schrijver wijt dit zelf aan het gegeven dat hij zich in zijn werk van humor bedient, de literatuur niet serieus neemt en (te) vaak op televisie verschijnt.

Een 'compulsive writer'

Men mag het dan oneens zijn over het belang van zijn auteurschap en de kwaliteit van zijn oeuvre, maar dat Herman Brusselmans een fenomeen is zal niemand ontkennen. Sinds hij in 1982 debuteerde met de verhalenbundel *Het zinneloze zeilen*, die hij als student in Gent schreef, publiceerde hij in sneltreinvaart de ene roman na de andere. De meeste critici en ook hijzelf zijn de tel kwijtgeraakt, maar inmiddels heeft hij zo'n zeventig titels op zijn naam staan: verhalenbundels, enkele toneelstukken, gedichten, een paar novellen en vooral heel véél romans, vaak met in het oog springende titels als *Het mooie kotsende meisje* (1992), *Vrouwen met een IQ* (1995), *Logica voor idioten* (1997), *Watervrees tijdens een verdrinking* (2012) en *Guggenheimer koopt een neger* (2017). In 2012 waren er volgens zijn uitgever Mai Spijkers meer dan anderhalf miljoen van zijn boeken over de toonbank gegaan.²² Werden er van zijn topboeken in de jaren negentig nog wel eens

dertigduizend exemplaren verkocht, de laatste jaren blijft de teller meestal steken op achttien- tot tweeëntwintigduizend, maar dat zijn nog altijd cijfers waar menig collega-auteur jaloers op is.

Daarnaast schreef en schrijft Brusselmans wekelijks vele columns. Zo publiceerde hij onder meer in *Propia Cures*, *Optima*, *De Brakke Hond* en *Helden*. Nog altijd verschijnen zijn stukken in uiteenlopende tijdschriften, van *HUMO*, *Het Laatste Nieuws*, *Lef*, *Playboy*, de *VARAGids* en *Nieuwe Revu*, tot het motortijdschrift *Promotor* (over zijn voorliefde voor motoren, vooral van het merk Buell en Triumph) en het hondenblad *Woef* (over zijn bijzondere verhouding met zijn viervoeter Woody en later Eddie). Slechts een fractie van zijn vele honderden columns is in boekvorm gebundeld, in *De Geschiedenis van de Wereldliteratuur* (1989), *Bloemen op mijn graf* (1998) en *Heilig schrik* (2004).

Vanwege die onbedwingbare, existentiële schrijfdrang heeft Brusselmans zichzelf terecht gekarakteriseerd als een *compulsive writer*: ‘Zodra het in me opkomt, moet het d’r uit.’²³ Schrijven heeft in zijn ogen niets met inspiratie te maken: als hij achter zijn bureau plaatsneemt, komen de woorden vanzelf. Zelfs Simon Vestdijk, over wie Adriaan Roland Holst opmerkte dat hij sneller schreef dan God kon lezen, is inmiddels ruim door zijn Vlaamse collega ingehaald. Schrappen is nooit Brusselmans’ fort geweest: ‘Als je begint met schrappen kan je het net zo goed allemaal schrappen, tot de laatste letter, geen ziel zit op een laatste letter te wachten, laat staan op al die andere klotelethers. Schrijven is schrijven en daarmee is het wel gezegd.’²⁴ Zo nu en dan bekruipt hem de vraag waar hij het allemaal voor doet: ‘Soms denk ik: het is genoeg geweest, en terwijl ik het denk, zit ik alweer te schrijven.’²⁵ Dan neemt hij zich voor om een pauze in te lassen, maar dat duurt nooit lang. In de jaren tachtig publiceerde hij jaarlijks één roman, sinds 1991 zijn dat consequent twee titels per jaar.

Het oeuvre van de veelschrijver uit Gent kan worden onderverdeeld in twee categorieën. In de eerste plaats schrijft hij semiauto-biografische romans over de besognes van Herman Brusselmans. We lezen over zijn liefde voor Gerda (alias Gloria) en later Tania (ali-

as Phoebe, alias Poppy), zijn zoektocht naar een nieuw meisje, zijn (semi-)impotentie, het schrijverschap en het Leven Zelve. We krijgen informatie over hoe hij door Gent dwaalt, cafés en restaurants bezoekt, gesprekken voert, bizarre ontmoetingen heeft, over nog te schrijven boeken mijmert, nieuwe titels bedenkt, televisiekijkt, het huis uit gaat om bier, whisky, koffie of thee te drinken, de ene na de andere sigaret opsteekt, zich voorneemt om daarmee te stoppen, met zijn hond wandelt of een tochtje op de motor maakt, over zijn jeugd nadenkt en vooral niets beleeft. Of, zoals de ik-figuur van *Zul je mij altijd graag zien?* (1997) stelt: 'Maar om autobiografisch te schrijven moet je nu en dan wat meemaken, godverdomme.' En even verderop: 'Hoe zit het met de autobiografische romans? Zal ik er nog schrijven? Ik denk het niet. Ik heb geen motief om ze te schrijven.'²⁶ Dat heeft Brusselmans er niet van weerhouden om ze te blijven publiceren. Op het moment dat zijn nieuwste roman in de winkels ligt, heeft hij het manuscript van zijn volgende vaak al bij de uitgever ingeleverd en is hij alweer begonnen aan een nieuw werk.

Sinds de jaren negentig wisselt hij zulke boeken af met werken waarin de verbeelding zegeviert. De eerste titel in deze categorie was *De terugkeer van Bonanza* (1995), een groteske satire op de Vlaamse televisiewereld, die Brusselmans van binnenuit kent. Maar ook in andere fictieve romans, waarin bijvoorbeeld bibliothecaris-antiquaar-dichter Louis Tinner, mediamagnaat Guggenheimer, schrijver-voetbaltrainer Muggenpuut, radiomaker Willem Zundap (*Van drie tot zes*), hoogleraar Carlos Gardeboe (*De qualastofont*) of politie-commissaris Jean-Pierre Zeik uit de *Zeik*-trilogie de hoofdrol spelen, is hun schepper op elke pagina aanwezig. Of hij nu autobiografische of fictieve romans schrijft, ze maken veelal deel uit van drieluiken, want Brusselmans werkt graag in trilogieën, zoals de *Ex*-trilogie (*Ex-schrijver*, *Ex-minnaar*, *Ex-drummer*),²⁷ de Muggenpuut-trilogie (*Muggenpuut*, *De perfecte koppijn*, *Toos*) en de Tinner-trilogie (*De man die werk vond*, *Nog drie keer slapen en ik word wakker*, *Trager dan de snelheid*). Soms begint iets als een drieluik, maar kan Brusselmans zich op den duur niet inhouden en voegt hij er nog één of twee delen aan toe.

Zo was de Guggenheimer-reeks ooit bedoeld als een trilogie (*De terugkeer van Bonanza*, *Guggenheimer wast witter* en *Uitgeverij Guggenheimer*). Er verscheen zelfs een (herhaaldelijk herdrukte) bundeling van deze drie boeken, onder de titel *Mijn hoofd loopt om* (2002). Maar hij kon zich niet bedwingen en voegde er na *Guggenheimer in de mode* (2012) nog een vijfde deel aan toe: *Guggenheimer koopt een neger* (2017).

Volgens critici schrijft Brusselmans steeds weer hetzelfde boek – iets wat ook zijn voorbeeld Gerard Reve verweten werd. Sommige recensenten beklagen zich erover dat het ondoenlijk is zijn boeken te beoordelen, omdat ze zich dan moeten herhalen. Brusselmans zelf beaamt dat, als hij een van zijn personages in *Ex-schrijver* laat opmerken: ‘Jouw romans hebben geen verhaal, dreinen maar door en door, zonder begin en zonder eind, en er gebeurt nooit iets wat de moeite waard is.’²⁸ En in *Poppy en Eddie* (2014) heet het: ‘Mocht ik geen schrijver zijn maar een blokfluitspeler, ik zou al dertig jaar op dezelfde blokfluit spelen.’²⁹ Zijn fans trekken zich daar niets van aan en blijven zijn boeken verslinden. En trouwens: wie zou Brusselmans, om met Reve te spreken, anders moeten herhalen dan zichzelf?

Zelf behoor ik sinds mijn vijftiende jaar tot de groep van de bewonderaars, nadat mijn leraar Nederlands, Noud Scheepers, mij een exemplaar van het omstreden en tijdelijk verboden *Uitgeverij Guggenheimer* (1999) cadeau had gedaan. Hij vond er maar weinig aan, maar ik was gegrepen door de frisse, vlotte stijl, de grove grappen en het groteske verhaalverloop. Achter elkaar heb ik vervolgens al zijn boeken gekocht en gelezen en in 2002, in de zesde klas van de middelbare school, schreef ik mijn profielwerkstuk over Brusselmans. In die tijd was ik een fan die met hem dweept: ik dacht als Brusselmans en imiteerde hem door verhalen in zijn stijl te schrijven, te schelden op z’n Brusselmans (‘Je hebt een bakkes om een zeeke jaloers op te laten worden’) en de muziek te beluisteren van zijn favoriete artiesten (zoals Uriah Heep, Deep Purple en Led Zepelin).³⁰ Zelfs ging ik zover om in het café van het dorp waar ik opgroeide het drankje te bestellen dat het Guggenheimer-persona-

ge drinkt. Het gedweep is verdwenen, maar mijn waardering voor zijn schrijverschap is onverminderd. Van geen enkele andere schrijver heb ik meer boeken in de kast staan dan van Brusselmans. Dat is ook niet zo vreemd: iemand die meer schrijft, moet vermoedelijk nog geboren worden. Telkens als er weer een nieuw werk verschijnt, spoed ik mij – net als vroeger – naar de boekhandel, me bij voorbaat verheugend op het leesplezier dat me te wachten staat. De Nederlandse pers bespreekt doorgaans maar één op de vijf titels, maar voor de brusselmansiaan is de verschijning van elk boek een evenement.

Verafgood en verguisd

Hoe is Brusselmans' populariteit te verklaren? In de eerste plaats hangt het ermee samen dat hij een literaire persoonlijkheidscultus tot stand heeft gebracht. Wie zijn werk leest, krijgt de suggestie dat hij dicht bij het leven van de auteur zelf komt: zijn angsten, liefdes, dagelijkse beslommeringen. Tegelijkertijd zorgt Brusselmans ervoor dat de lezer op een veilige afstand wordt gehouden. In de woorden van Jeroen Vullings: 'De sensatie bij het lezen van Brusselmans, zeker als hij zich (semi)autobio graaft, is dat we alles te horen krijgen, maar tegelijkertijd ook niets.'³¹ Dat spel met feit en fictie, met verhullen en onthullen zorgt ervoor dat zijn werk fascineert, zelfs na 75 boeken.

Wat in de tweede plaats een rol speelt, is dat Brusselmans een humoristische auteur is. Waarover hij ook schrijft, de stroom meligheden, vreemde situaties, politiek incorrecte grappen, onalledaagse stoplappen en bizarre dialogen is schier eindeloos. De neerlandica Lut Missinne spreekt van 'absurdistische, vaak nietsontziende geestigheden, die door het toeval aan elkaar geknoopt worden tot een nonsensicaal verhaal of roman' à la Kamagurka.³² Die vergelijking met de Belgische cartoonist is in de loop der tijd al vaker gemaakt. Zelfs wie niet van lezen houdt, kan plezier beleven aan zijn boeken.

Vooral onder middelbare scholieren (die hem naar verluidt van menig leraar niet op hun lijst mochten zetten) was hij daarom geliefd, vooral in de jaren negentig. Van Gerard Reve is het adagium dat er niets mis is met 'oudehoeren' zolang Gods zegen erop rust. Die uitspraak is ook op Brusselmans van toepassing. Het hoge onzingehalte is een manier om de angst beheersbaar te houden en de tragiek van het leven te relativiseren. Of zoals de ik-figuur van *Ex-schrijver* opmerkt: 'Waarover men niet spreken kan, daar moet men over zeiken.'³³ Dat zou men gerust Brusselmans' motto kunnen noemen.

In de derde plaats is Herman Brusselmans een mediapersoonlijkheid. Zelfs wie nog nooit een boek van hem gelezen heeft of zelfs nog nooit een boek van wie dan ook gelezen heeft en dat ook niet van plan is, weet wie hij is. Hoe valt dat te verklaren? Het heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat hij zich sinds jaar en dag als het personage Herman Brusselmans in de media presenteert; hij is erin geslaagd een *brand*, een merk, te worden. Iedereen kent hem als de langharige, beledigende, seksistische, zwartgallige, kettingrokende schrijver uit Gent en zo wordt hij in cartoons, pastiches en imitaties ook stevast in beeld gebracht. Door zijn optredens in televisieprogramma's is hij een publieke figuur geworden, aanvankelijk vooral in België, maar de laatste jaren zeker ook in Nederland.

Hierdoor is hij uitgroeid tot de hofnar van de Nederlandse literatuur, 'de André van Duin van de letteren'.³⁴ Brusselmans' talrijke mediaoptredens dragen ertoe bij dat hij als auteur minder serieus genomen wordt. Van die beeldvorming is hij zichzelf terdege bewust. In 2013 merkte hij op dat zijn optredens zijn imago sterk hebben bepaald.³⁵ Als voorbeeld daarvan noemde hij zijn rol in een programma van Paul de Leeuw, *Manneke Paul*, in 2012. Daar ging hij langs om over zijn werk te praten, maar nadat ze het daar kort over hadden gehad, stelde De Leeuw voor om Brusselmans' haar te wassen. Met tegenzin nam hij, 'O my god' mompelend, plaats in de kappersstoel, om het programma niet te verpesten. Achteraf merkte hij daarover op: 'Mensen zien mij op tv met natte haren in de handen van Paul de Leeuw en denken: dat kan geen serieu-

ze schrijver zijn. Ik balanceer op de dunne grens tussen schrijver en charlatan, ik ben mij daarvan bewust. Die lijn probeer ik niet te overschrijden, maar dat lukt helaas niet altijd.' Het heersende beeld van een literair auteur is dat van een publieke intellectueel, die over ernstige zaken spreekt. Serieus voor zijn doen en verwijzend naar de beroemde uitspraak van Gerard Reve in de Heilig Hartkerk in 1969 legde Brusselmans uit: 'Ik zeg heel oprecht: ik ben een intellectueel. Maar ik ben óók een charlatan, een bullshitter, een clown, een onnozelaar, noem maar op. Die twee combineer ik niet alleen als persoon, maar ook als schrijver.'³⁶

Daar komt – in de vierde plaats – nog bij dat Brusselmans zich in zijn werk en daarbuiten op weinig flatteuze wijze uitlaat over de Nederlandse literatuur en haar vertegenwoordigers. Dat is een merkwaardige paradox: Brusselmans schrijft romans, beweegt zich voort in het literaire leven, bezoekt manifestaties en treedt op in letterkundige programma's, maar is tevens schepper van wat men 'antiliteratuur' zou kunnen noemen.³⁷ In zijn columns en romans beledigt hij aan de lopende band bekende auteurs, drijft hij de spot met literaire conventies (bijvoorbeeld door zijn romans geen plot te geven en pagina's lang onzin te verkopen) en laat hij merken maar weinig met serieuze letterkunde op te hebben. In een interview stelde hij een paar jaar geleden: 'Literatuur met een grote L moet zogenaamd over de grote thema's gaan: liefde, verbondenheid, de dood. Wat ik schrijf is een hoop onzin, want volgens mij bestaan die gevoelens niet. Alles is banaal. Daarom relativeer ik zo veel. Ik relativeer mijn personages, wat ze meemaken, de schrijver, zelfs de literatuur.'³⁸ Daarmee doet Brusselmans zichzelf tekort, want zijn oeuvre bevat meer dan alleen maar nonsens. Tussen absurdistische passages die nergens over gaan, vindt men ook sentimentele, melancholische scènes die gekenmerkt worden door diepe ernst, vooral als hij schrijft over zijn jeugd, zijn angst, de dood van zijn moeder en de relatie met zijn vader, de vrees om verlaten te worden en zijn verlangen naar ware liefde.

De laatste jaren lijkt het tij enigszins te keren. Hoewel er al eer-

der enkele critici waren die zich in positieve bewoordingen over Brusselmans hebben uitgelaten, zoals Arnold Heumakers, neemt de waardering toe. Arjen Fortuin publiceerde in 2012 in *NRC Handelsblad* zelfs het pleidooi ‘Waarom Herman Brusselmans de Prijs der Nederlandse Letteren moet krijgen’. Fortuins antwoord luidde: vanwege zijn consistente oeuvre, zijn onnavolgbare humor en de beschreven eenzaamheid die je bij vlagen naar de strot grijpt: ‘Aarzelt u dus niet, en geeft u Herman Brusselmans de Prijs der Nederlandse Letteren voor het te laat is. Zijn vrouw is al weg, hij heeft al etalagebenen – straks kan het niet meer. Nu denkt u: hier komt de relativering. Maar die komt niet. Ik méén het. Ik ben Herman Brusselmans niet.’³⁹ Vier jaar later stelde Fortuin, naar aanleiding van een artikel in *de Volkskrant* over schrijvers die nooit een prijs krijgen: ‘Brusselmans valt zelfs buiten de boot in een artikel over schrijvers die buiten de boot vallen. En dat terwijl... Ach, ik heb de lof van de Oude Oppergod der Vlaamse Letteren al zo vaak gezongen dat dit ook niet meer helpt.’ Jammer dat Brusselmans geen Nederlander is, anders verdiende hij de P.C. Hooftprijs, aldus Fortuin, desnoods in de categorie beschouwend proza, want zijn oeuvre is ‘een lang essay over het onderwerp Herman Brusselmans’.⁴⁰

Deze oproepen ten spijt, is Brusselmans tot op heden onbekroond gebleven. In zijn decennialange schrijversloopbaan heeft hij slechts één keer een prijs gekregen: de Yangprijs voor zijn tweede roman *Prachtige ogen* (1984). Tot overmaat van ramp moest hij die prijs, een oorkonde, ook nog eens delen met de Vlaamse dichteres Lut de Block. Op z’n Brusselmans schreef hij daarover: ‘Blij dat ze daarmee was. In haar euforie begon ze ter plaatse te rijmen en te dichten dat het een aard had. “Een oorkonde! Een oorkonde” dichtte ze, “’t Is een vierkante maar geen ronde!” Waarna de rest van de avond zich vlotweg ontpopte tot de saaiste bedoening sinds de haaruitval bij Herman de Coninck.’⁴¹

Toch blijkt dat het uitblijven van prijzen steekt, al beweert hij zelf van niet, omdat het hem alleen maar om het verdienen van geld zou gaan. In 2007 merkte hij bijvoorbeeld op: ‘Volgens mij wordt

ieder boek waar meer dan drie grappen in staan, door de jury's gediskwalificeerd.⁴² Twee jaar later zei hij, verwijzend naar de krant *De Morgen*: 'Kijk, ze hebben een vooruitblik op het literaire najaar: de tien boeken om naar uit te zien. Sta ik niet bij. Daar kruip ik niet huilend van in een kuil, maar toch vraag ik me af: waarom sta ik daar niet bij?'⁴³ In 2010: 'Laatst las ik dat Arnon Grunberg een prijs heeft gekregen voor zijn gehele oeuvre. Dan denk ik: die wordt zeker au sérieux genomen omdat hij niets van voetbal weet. En de P.C. Hooftprijs voor Charlotte Mutsaers. Dat mens heeft vier boeken geschreven! Kennelijk word je alleen als een groot schrijver beschouwd als je acht jaar over een boek doet.'⁴⁴ *Poppy en Eddie en Mannon* uit 2015 bevat de volgende tirade met opzettelijke tikfout: 'De incestgevallen, de net-niet-mongolen en de vrouwen met een veel te breed voorhoofd die in jury's zitten van literaire prijzen, die zijn niet dul op mij. Die vinden dat ik helemaal geen schrijver ben.'⁴⁵

Brusselmans (niet) bestudeerd

Hoewel er geen week voorbijgaat zonder dat er over Herman Brusselmans geschreven wordt in de dag- of weekbladpers of zonder dat hij in de media te zien of te horen is, is er vanuit academische hoek nog maar weinig aandacht aan zijn schrijverschap besteed. Dimitri Verhulst, die hem belangrijk in zijn onbelangrijkheid noemde, sprak in 2001 terecht over de extreme mate waarin Brusselmans genegeerd wordt door de 'notoire literatuurkenners' met hun 'gezegde meningen'.⁴⁶ Die veronachtzaming vertaalt zich in het geringe aantal goede stukken dat er de afgelopen decennia over zijn auteurschap is verschenen. Natuurlijk worden er wel recensies en achtergrondartikelen geschreven, maar serieuze studie naar Brusselmans' leven, werk en imago is nog nauwelijks verricht.

Iemand die zich al jaren inspant om Brusselmans' werk recht te doen is Ed van Eeden. Hij schreef in 1990 een overzichtsartikel voor het *Kritisch lexicon van de moderne Nederlandstalige literatuur*, met een

beknpte levensschets en een bespreking van het vroege werk. Zeven jaar later kwam Van Eeden, ter gelegenheid van Brusselmans' veertigste verjaardag, met *Wie is Herman Brusselmans en waarom?*, met foto's, een interview, bijdragen van schrijvers als Herman Koch, Tom Lanoye en Ronald Giphart, en cartoons. In 2012 volgde bij alweer een verjaardag een licht uitgebreide herdruk: *Alles oké? Nee*.

Dan zijn er nog enkele incidentele publicaties. In 1988 publiceerde Lut Missinne een kort artikel over het fenomeen Brusselmans, die toen pas een paar romans op zijn naam had. Haar oordeel viel niet erg positief uit, vanwege zijn gekoketteer met de angst, zijn overvloed aan grappen, het gebruik van clichés en zijn totale onmatigheid in het schrijven.⁴⁷ Van Jos Muyres verscheen in 2005 een analyse en interpretatie van de twintig jaar eerder verschenen klassieker *De man die werk vond* in het *Lexicon van literaire werken*.⁴⁸ Kees 't Hart schreef in 2006 een essay over Brusselmans in het tijdschrift *Yang*, 'Evenementen bij Herman Brusselmans', waarin hij als eerste serieuze aandacht besteedde aan Brusselmans' literaire technieken en een poging deed zijn humor en werkwijze te analyseren.⁴⁹

Ik zie ongetwijfeld nog enkele stukken over het hoofd, maar het moge duidelijk zijn dat er over Brusselmans' persoon en werk nog maar weinig is geschreven dat er (werkelijk) toe doet. Joost Zwagerman vroeg zich in zijn essay 'De eenmansguerrilla van Herman Brusselmans' af hoe dat kon. Waarom werd ieder nieuw deel van J.J. Voskuils meer dan vijfduizend bladzijden tellende romancyclus *Het Bureau* (1996-2000) in de kritiek bejubeld, terwijl ieder boek van Brusselmans in de grond werd geboord, met argumenten die bij Voskuil juist gebruikt werden om zijn werk op te hemelen? 'Beiden benen in hun werk de dagelijkse beslommeringen van hun hoofdfiguur uit tot in bizarre details; beiden schromen niet de herhaling en de redundantie; beiden is het boek na boek te doen om dezelfde wassende onderstroom van solipsisme en claustrofobie.' Brusselmans en Voskuil bedienen zich bovendien van 'droge humor', aldus Zwagerman. Hoe is het verschil in waardering te verklaren? Volgens Zwagerman had dat alles te maken met de houding van de

beide schrijvers: 'Voskuil versus Brusselmans is bourgeoisie versus bohème.' Voskuils werken worden positiever beoordeeld, omdat de meeste literatuurcritici zich meer kunnen identificeren met de burgerlijke Maarten Koning dan met de schreeuwerige en van het leven walgende hoofdpersonages van Brusselmans. Zwagerman betreunde het dat Brusselmans niet meer waardering ten deel viel, want wat hij ook schrijft: 'Altijd giert er een ziedende doodsdrift door zijn zinnen.' Het schelden en het maken van harde grappen dienden volgens Zwagerman om de moordende misantropie te bedwingen.⁵⁰

Leven, werk en imago

Majoor van het Menselijk Leed probeert recht te doen aan het schrijverschap van Herman Brusselmans. Het boek is opgebouwd uit drie delen. Het eerste deel is een schets van het leven van de auteur, op basis van de bestaande literatuur en van gesprekken met de schrijver en enkele personen uit zijn omgeving. De feiten zijn snel verteld: hij werd geboren in Hamme, koos voor de literatuur, verhuisde naar Gent en publiceerde vervolgens talloze romans. Toch is dit genoeg om er al decennialang boeken over vol te schrijven. In dit eerste deel worden de feiten in verband gebracht met de representaties die hij er in zijn werk van gegeven heeft. Naar eigen zeggen heeft hij zijn vroege jaren, verspreid over tientallen romans, op tafel gelegd.⁵¹ Op het eerste oog heeft hij een weinig opzienbarende jeugd gehad, maar toch komt hij er in zijn romans telkens weer op terug. Ook in zijn autobiografische boeken neemt Brusselmans het niet altijd zo nauw met de realiteit, zodat op zijn oeuvre het etiket 'autofictie' kan worden geplakt: hij maakt gebruik van de feiten uit zijn leven, maar geeft er vaak een fictieve draai aan.⁵² Hoe doet hij dat precies en waar is dat voor nodig? Hoewel het soms lastig is om te bepalen wat echt is en wat verzonnen, kan ik er niet onderuit om zijn romans en verhalen als informatiebron te gebruiken. Dat ik mij hiermee op glad ijs begeef, is onvermijdelijk.

Het tweede deel stelt andere aspecten van Brusselmans' werk centraal. De schrijver staat bekend als humorist. Toch doet men zijn oeuvre tekort door alleen de nadruk te leggen op zijn absurde grappen, want zijn boeken hebben een serieuze ondertoon. Hoewel ook enkele van Brusselmans' humoristische procedés aan bod zullen komen, is het vooral de bedoeling om een paar van zijn grote thema's onder de loep te nemen, zoals de rol van zijn mythische moeder, agressie, geweld en de wens om een redder te zijn en zijn neiging tot beledigen. En passant komen ook enkele van Brusselmans' binnen- en buitenlandse inspiratiebronnen aan de orde: Charles Bukowski, Gerard Reve, J.D. Salinger en Bret Easton Ellis. Zo wil ik laten zien welke ontwikkeling hij in zijn werk heeft doorgemaakt. Natuurlijk is het mogelijk om Brusselmans in een breed internationaal perspectief te plaatsen; ik ben ervan overtuigd dat dit verrassende inzichten zou opleveren. Zo zou men een essay kunnen schrijven over Brusselmans en Gustave Flaubert (bij wie men eenzelfde nihilisme, dezelfde romantische inborst en vergelijkbare literaire procedés aantreft) of over Brusselmans en Samuel Beckett (in wiens werk absurde humor en ernst op eenzelfde wijze samengaan). Maar dat gaat het bestek van dit boek te buiten.

In het laatste deel richt ik me ten slotte op het fenomeen – de sterauteur – Herman Brusselmans. Al vanaf het begin van zijn schrijverschap heeft hij zich een volstrekt uniek en herkenbaar imago aangemeten. Hoe is het merk Brusselmans tot stand gekomen? Hoe presenteert hij zich in de media en in zijn werk? Op welke historische modellen bouwt hij voort wat betreft zijn *self-fashioning*? Op welke manier zet hij zijn autobiografische schrijven in bij het creëren van een persoonlijkheidscultus? Waardoor heeft de lezer het gevoel dat hij bij het lezen van Brusselmans' romans door het sleutelgat kan gluren, maar vrijwel niets te weten komt? Wat is de tol van beroemd zijn? Welke activiteiten ondernemen zijn fans om van hun bewondering te getuigen? En klopt het inderdaad dat Brusselmans zich de laatste jaren, min of meer noodgedwongen, als een publieke intellectueel doet gelden?

Majoor van het Menselijk Leed – genoemd naar de bijnaam die de auteur zichzelf al vroeg in zijn schrijversloopbaan gaf – biedt zo een eerste introductie op het leven, werk en imago van Herman Brusselmans én op de samenhang daartussen. Die opzet heeft onvermijdelijk tot gevolg dat er, in de geest van de meester zelf, hier en daar enige inhoudelijke overlap tussen de verschillende delen bestaat. Ik hoop te laten zien dat het oeuvre van de langharige Vlaamse veel-schrijver weliswaar een hoop onzin bevat, maar dat Brusselmans een auteur is die het verdient om serieus te worden genomen.